

**EFFECTIVENESS OF DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL
COMPETENCIES THROUGH THE APPLICATION OF INNOVATIVE
PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN VOCATIONAL EDUCATION
INSTITUTIONS**

Hamdamov Karim Ibroximovich

Abdulkhakimov Islomjon Farxodjon o'g'li

Teachers, Fergana City Polytechnic College No. 5

Abstract. This article analyzes the issues of developing students' professional competencies through the use of innovative pedagogical technologies in vocational educational institutions. The effectiveness of using interactive methods, information and communication technologies, project-based learning and digital learning tools in the educational process is highlighted. Also, the increase in students' independent thinking, practical skills, professional readiness and educational motivation as a result of the use of innovative pedagogical technologies is scientifically and pedagogically justified. The results of the study show the importance of innovative approaches in improving the quality of education in the vocational education system and training competitive specialists.

Keywords: Vocational education, innovative pedagogical technologies, professional competence, quality of education, interactive methods, digital education, information and communication technologies, project method, independent learning, practical skills, educational effectiveness, modern education.

**PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION PEDAGO-
GIK TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI O'QUVCHILARNING
KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI**

Hamdamov Karim Ibroximovich

Abdulkhakimov Islomjon Farxodjon o'g'li

Fargʻona shahar 5-son politexnikumi oʻqituvchilari

Annotatsiya. Mazkur maqolada professional taʼlim muassasalarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qoʻllash orqali oʻquvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Taʼlim jarayonida interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyiha asosida oʻqitish hamda raqamli taʼlim vositalaridan foydalanishning samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qoʻllash natijasida oʻquvchilarning mustaqil fikrlashi, amaliy koʻnikmalari, kasbiy tayyorgarligi va taʼlim motivatsiyasining oshishi ilmiy-pedagogik jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalari professional taʼlim tizimida taʼlim sifatini oshirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashda innovatsion yondashuvlarning muhim ahamiyatga ega ekanligini koʻrsatadi.

Kalit soʻzlar: Professional taʼlim, innovatsion pedagogik texnologiyalar, kasbiy kompetensiya, taʼlim sifati, interfaol metodlar, raqamli taʼlim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyiha metodi, mustaqil taʼlim, amaliy koʻnikmalar, taʼlim samaradorligi, zamonaviy taʼlim.

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы развития профессиональных компетенций студентов посредством использования инновационных педагогических технологий в учреждениях профессионального образования. Подчеркивается эффективность применения интерактивных методов, информационно-коммуникационных технологий, проектного обучения и цифровых инструментов обучения в образовательном процессе. Также научно и педагогически обосновывается повышение самостоятельности мышления, практических навыков, профессиональной готовности и образовательной мотивации студентов в результате использования инновационных педагогических технологий. Результаты исследования показывают важность инновационных подходов в повышении качества образования в системе профессионального

образования и подготовке конкурентоспособных специалистов.

Ключевые слова: Профессиональное образование, инновационные педагогические технологии, профессиональная компетентность, качество образования, интерактивные методы, цифровое образование, информационно-коммуникационные технологии, проектный метод, самостоятельное обучение, практические навыки, эффективность образования, современное образование.

Kirish. Bugungi kunda dunyo miqyosida ta'lim tizimida yuz berayotgan jadal o'zgarishlar, fan va texnologiyalarning tez sur'atlar bilan rivojlanishi professional ta'lim tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Zamonaviy mehnat bozori nafaqat nazariy bilimlarga ega, balki amaliy ko'nikmalarni mukammal egallagan, mustaqil fikrlay oladigan, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan va innovatsion yondashuvlarga moslasha oladigan mutaxassislarni talab etmoqda. Shu sababli professional ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini takomillashtirish, uning samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, professional ta'lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga keng joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatimizda qabul qilingan ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar professional ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni qo'llash, o'quv jarayonini raqamlashtirish hamda ta'limning amaliy yo'nalganligini kuchaytirishni ustuvor vazifalar sifatida belgilab bermoqda.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning bilish faolligini kuchaytirish va kasbiy tayyorgarlik sifatini yaxshilashda muhim omil hisoblanadi. Xususan, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, muammoli ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron ta'lim

platformalari va raqamli resurslardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lashga hamda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Pedagogika fanida innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, V.P. Bsepalko, M.V. Klarin, G.K. Selevko, N. Saidahmedov, U. Tolipov, B. Farberman va boshqa olimlarning ilmiy ishlanmalarida pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari hamda ularni ta'lim amaliyotida qo'llash mexanizmlari yoritilgan. Biroq professional ta'lim muassasalarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligini aniqlash va baholash masalalari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Professional ta'lim muassasalarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hamda ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot davomida innovatsion pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari o'rganilib, ularning professional ta'lim amaliyotidagi samaradorligi tahlil qilinadi hamda ta'lim jarayonini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism

Hozirgi globallashtirish va raqamlashtirish sharoitida professional ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri mehnat bozori talablariga mos, yuqori malakali va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashdan iborat. Mazkur vazifani amalga oshirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Pedagogik texnologiya tushunchasi ta'lim maqsadlariga erishishni kafolatlaydigan, o'quv jarayonini loyihalash, tashkil etish va nazorat qilishga qaratilgan tizimli yondashuv sifatida talqin etiladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar esa ta'lim jarayoniga yangicha metodlar, vositalar va yondashuvlarni joriy etish orqali

o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu texnologiyalar ta'lim oluvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, ularni mustaqil fikrlashga, ijodiy yondashishga va amaliy muammolarni hal etishga yo'naltiradi. Professional ta'lim muassasalarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlaydi va ularda zamonaviy kasbiy kompetensiyalarni shakllantiradi.

Professional ta'lim tizimida keng qo'llanilayotgan innovatsion pedagogik texnologiyalar quyidagilardan iborat:

Aqliy hujum (Brainstorming) metodi

Aqliy hujum metodi o'quvchilarning ijodiy va erkin fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan interfaol ta'lim metodlaridan biridir. Ushbu metodda o'qituvchi muayyan muammo yoki savolni o'rta tashlaydi va o'quvchilar qisqa vaqt ichida imkon qadar ko'proq g'oyalarni ilgari suradilar. Jarayonda bildirilgan fikrlar tanqid qilinmaydi, bu esa ishtirokchilarning faolligini oshiradi. Professional ta'limda mazkur metod texnik muammolarni hal etish, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish va yangi g'oyalarni ishlab chiqishda samarali hisoblanadi.

Klaster metodi

Klaster metodi o'quvchilarning ma'lum bir mavzu bo'yicha bilimlarini tizimlashtirish va ular o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlashga xizmat qiladi. Ushbu metodda asosiy tushuncha markazga joylashtiriladi va unga bog'liq fikrlar hamda tushunchalar grafik shaklda ifodalanadi. Klaster metodi o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi, murakkab mavzularni o'zlashtirishni osonlashtiradi hamda axborotni tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Baliq skeleti (Fishbone yoki Ishikawa) metodi

Baliq skeleti metodi muammo sabablarini aniqlash va ularni tahlil qilishga qaratilgan samarali pedagogik texnologiyalardan biridir. Ushbu metodda muammo

baliqning boshi qismida, unga olib keluvchi sabablar esa suyaklar ko‘rinishida tasvirlanadi. O‘quvchilar muammoning asosiy va ikkilamchi sabablarini aniqlash orqali tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. Professional ta’limda ushbu metod ishlab chiqarishdagi nosozliklar, texnik xavfsizlik qoidalarining buzilishi yoki texnologik jarayonlardagi kamchiliklarni o‘rganishda qo‘llaniladi.

INSERT metodi

INSERT (Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking) metodi o‘quvchilarning matn bilan faol ishlashini tashkil etishga xizmat qiladi. Ushbu metodda o‘quvchilar matnni o‘qish davomida maxsus belgilar qo‘yib boradilar: “V” – bilgan ma’lumot, “+” – yangi ma’lumot, “–” – avvalgi bilimlariga zid ma’lumot, “?” – qo‘shimcha izoh talab qiladigan ma’lumot. Metod o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini, axborotni saralash va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Keys-stadi (Case Study) metodi

Keys-stadi metodi real yoki shartli kasbiy vaziyatlarni tahlil qilish asosida o‘qitishni nazarda tutadi. Ushbu metodda o‘quvchilarga muayyan muammo yoki vaziyat taqdim etiladi va ular mazkur holatni tahlil qilib, eng maqbul yechimni topishlari talab etiladi. Professional ta’lim muassasalarida keys-stadi metodidan foydalanish o‘quvchilarning amaliy fikrlashini rivojlantiradi, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘laydi hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlaydi.

Debat metodi

Debat metodi o‘quvchilarning muloqot madaniyati, tanqidiy fikrlash va dalillash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu metodda ishtirokchilar muayyan masala yuzasidan qarama-qarshi pozitsiyalarni himoya qiladilar va o‘z fikrlarini ilmiy asoslangan dalillar bilan isbotlashga harakat qiladilar. Debat jarayonida o‘quvchilar mustaqil fikrlash, jamoat oldida nutq so‘zlash va o‘z nuqtai nazarini himoya qilish

kompetensiyalarini egallaydilar. Professional ta'limda ushbu metod texnologik, iqtisodiy va kasbiy masalalarni muhokama qilishda samarali hisoblanadi.

1-jadval.

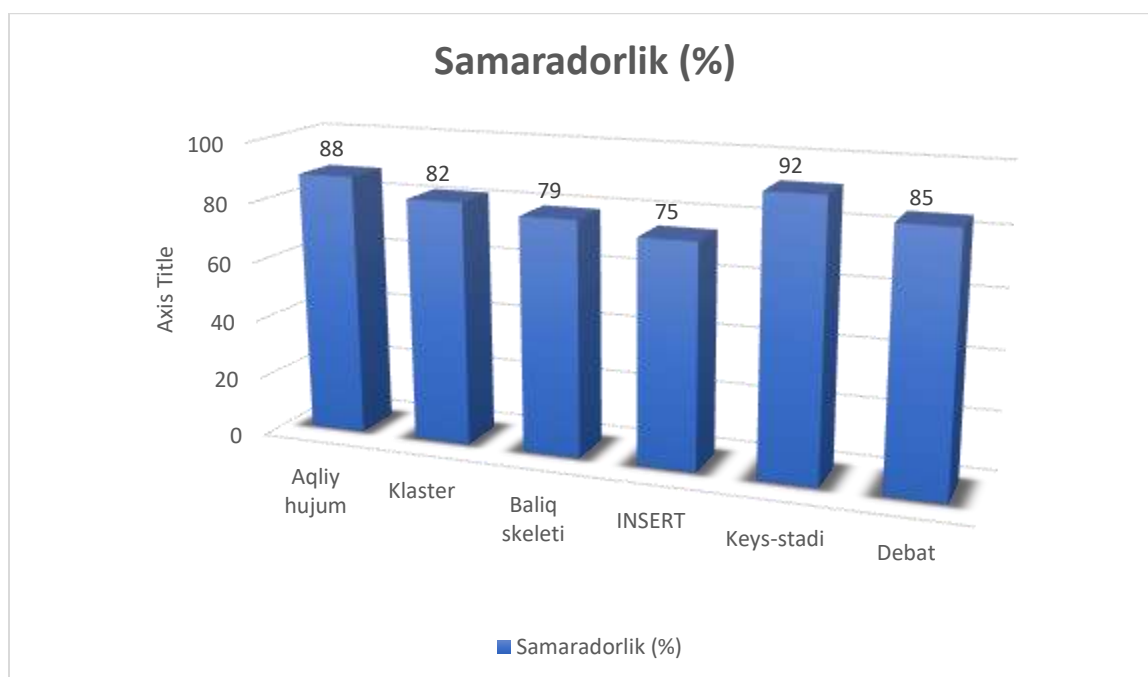
Interfaol metodlarning o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ta'siri

Interfaol metod	Rivojlantiriladigan kompetensiyalar	Kutilayotgan natija
Aqliy hujum	Ijodiy fikrlash, muammoni hal qilish, kommunikativ kompetensiya	O'quvchilarning yangi g'oyalar yaratish va muammolarga innovatsion yechim topish qobiliyati rivojlanadi
Klaster	Tahliliy fikrlash, axborotni tizimlashtirish kompetensiyasi	Mavzu bo'yicha tushunchalar o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlash ko'nikmasi shakllanadi
Baliq skeleti	Tanqidiy fikrlash, sabab-oqibatni tahlil qilish kompetensiyasi	Muammolarning kelib chiqish sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etish malakasi rivojlanadi
INSERT	Mustaqil ta'lim olish, axborot bilan ishlash kompetensiyasi	O'quvchilarning matnni tahlil qilish va yangi bilimlarni o'zlashtirish samaradorligi oshadi
Keys-stadi	Kasbiy-amaliy kompetensiya, qaror qabul qilish ko'nikmasi	Real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish va maqbul yechim topish qobiliyati shakllanadi
Debat	Kommunikativ kompetensiya, argumentlash va tanqidiy fikrlash	O'z fikrini asoslab berish va jamoat oldida erkin nutq so'zlash malakasi rivojlanadi

Loyiha asosida o'qitish texnologiyasi

Loyiha metodi o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lash imkonini beradi. Ushbu metod orqali o'quvchilar muayyan muammo yuzasidan mustaqil izlanish olib boradi, ma'lumotlarni tahlil qiladi va yakuniy natijani taqdim etadi. Professional

ta'lim muassasalarida loyiha ishlari o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ayniqsa texnik va ishlab chiqarish yo'nalishlarida loyiha faoliyati bo'lajak mutaxassislarning amaliy tayyorgarligini oshiradi.



1-rasm. Interfaol metodlarning ta'lim samaradorligiga ta'siri (%)

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari

Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar, masofaviy ta'lim platformalari, multimedia vositalari va sun'iy intellekt elementlaridan foydalanish o'quvchilarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim jarayonini individuallashtirish, nazorat qilish va baholash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Muammoli ta'lim texnologiyasi

Muammoli ta'lim o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Bu texnologiyada o'qituvchi tayyor bilimlarni bermaydi,

balki o'quvchilarni muammoli vaziyatlar orqali yangi bilimlarni mustaqil egallashga yo'naltiradi. Natijada o'quvchilarda tahliliy fikrlash, qaror qabul qilish va kasbiy muammolarni hal etish kompetensiyalari rivojlanadi.

Muhokama

Professional ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish nafaqat ta'lim sifatini oshirish, balki o'quvchilarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga samarali tayyorlash imkonini ham beradi. Biroq ushbu texnologiyalarni samarali qo'llash uchun o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash va zamonaviy o'quv-uslubiy ta'minotni yaratish zarur. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashda o'quvchilarning individual xususiyatlari, kasbiy yo'nalishi va mehnat bozori talablari hisobga olinishi lozim. Bu esa professional ta'lim muassasalarida ta'lim samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Professional ta'lim muassasalarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, muammoli ta'lim hamda keys-stadi kabi innovatsion yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning bilish faolligi, mustaqil fikrlash qobiliyati, amaliy ko'nikmalari va kasbiy tayyorgarlik darajasi sezilarli darajada oshadi. Ayniqsa, interfaol metodlardan foydalanish ta'lim oluvchilarning dars jarayonidagi faol ishtirokini ta'minlab, ularning kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va elektron ta'lim resurslaridan foydalanish o'quv jarayonini yanada

samarali tashkil etish, ta'lim mazmunini individuallashtirish hamda bilimlarni nazorat qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa professional ta'lim tizimida zamonaviy mehnat bozori talablariga javob beradigan, raqobatbardosh va malakali mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentabrdagi PF-5812-son Farmoni "Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2021.
4. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
5. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Moliya, 2018.
6. Farberman B.L. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan, 2017.
7. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii. Moskva: Narodnoe obrazovanie, 2019.
8. Klarin M.V. Innovatsionnye modeli obucheniya. Moskva: Prosveshcheniye, 2018.
9. Bepalko V.P. Pedagogika i progressivnye tekhnologii obucheniya. Moskva: Pedagogika, 2017.
10. Muslimov N.A. Kasb ta'limi pedagogikasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
11. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2021.
12. UNESCO. Technology in Education: A Tool on Whose Terms? Paris: UNESCO Publishing, 2023.